

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درس سوم

فصل اول: پیش درآمدی بر شناخت سیره معصومین علیهم السلام

فصل دوم: اصول حاکم در سیره اهل بیت علیهم السلام

فصل سوم: دسته بندی سیره اهل بیت علیهم السلام

اول: سیره عبادی

دوم: سیره فردی

سوم: سیره معاشرتی

الف) خانواده

۱- اهمیت تشکیل خانواده

۲- تحکیم خانواده

- وظایف مشترک

اظهار محبت

خوش رویی

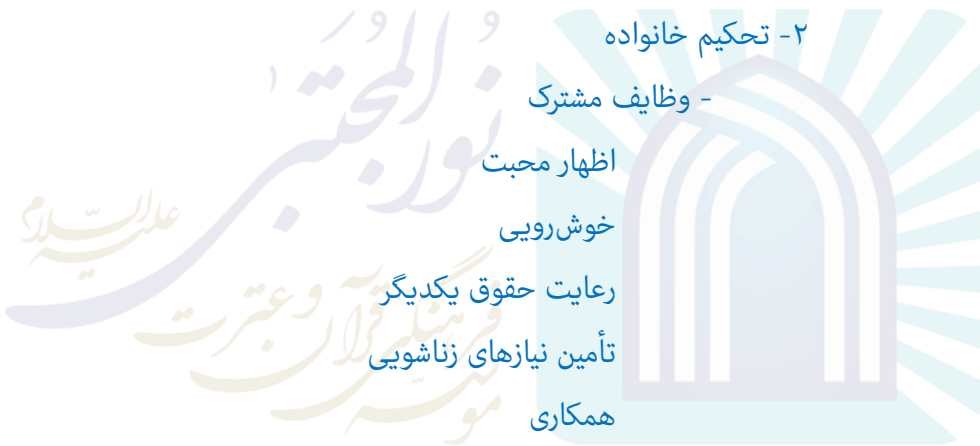
رعایت حقوق یکدیگر

تأمین نیازهای زناشویی

همکاری

- وظایف مردها

- وظایف زن ها

سوم: سیره معاشرتی

بحث در سیره‌ی معاشرتی معصومین (علیهم السّلام) در ارتباط با دیگران است. مراد از دیگران تبعاً در درجه‌ی نخست همسر، سپس فرزند، پدر و مادر، خویشاوندان که در واقع این چهار محور اصلی‌ترین محورهایی است که انسان با آن‌ها ارتباط دارد و در اطراف انسان‌ها هستند. تبعاً بعد از آن نوبت به رفتار با عموم مردم، حالا مردم در رده‌های مختلف، همسایگان، مؤمنان، دوستان ویژه، زمامداران، زبردستان، کارگران، کارمندان و همچنین شیوه‌ی رفتار با موجودات غیر از انسان، حیوانات، شیوه‌ی رفتار با محیط زیست، درختان، رویدنی‌ها، آب جاری در جوی.

الف) خانواده:

به هر حال شیوه‌ی رفتاری یک انسان مؤمن باید چگونه باشد؟ طبیعتاً با نگاه به روایات معصومین (علیهم السّلام) و سیره‌ی آن‌ها این بحث را دنبال می‌کنیم. نخست سراغ بحث همسر می‌آییم. می‌دانید متأسفانه در فرهنگ غرب از خانواده تقدس زدایی شده است. یعنی خطری که نسل بشر را امروز تهدید می‌کند این است که خانواده را از جایگاه مقدس خود تنزل دادند و در واقع هدف اصلی از تشکیل خانواده را بهره‌گیری از مسائل جنسی دانستند. وقتی هدف این شد ممکن است پاسخ نیاز فقط با خانواده نباشد. به این جهت الآن در فرهنگ غرب خانواده‌های همجنس یا همجنس‌گرا، زوج‌های هم خانه یعنی کسانی که مدتی زیر یک سقف زندگی می‌کنند، اما هرگز پیمان زناشویی ندارند. متأسفانه خانواده‌ی اشتراکی یا کمونی خانواده‌هایی که مردان یا زنان اختصاص به هم ندارند، یک مجموعه‌ای هستند و این‌ها نیازهای جنسی هم را تأمین می‌کنند. این‌ها دارد جایگزین نهاد خانواده می‌شود و این فوق العاده خطرناک است. یعنی با توجه به این نوع نگاه دیگر چیزی به عنوان خانواده باقی نمی‌ماند. در صورتی که در اسلام در روایت داریم پیامبر اکرم می‌فرماید: «مَا بُيِّئَ فِي الْإِسْلَامِ بِنَاءً أَحَبُّ إِلَيَّ عَزَّ وَجَلَّ وَأَعَزُّ مِنَ التَّرْوِيجِ»^۱ نهادی در اسلام، بنیادی در اسلام محبوبتر از نهاد خانواده بنیان گذاری نشده است.

۱- اهمیت تشکیل خانواده:

حالا برای این که بدانیم هدف از تشکیل خانواده در اسلام چیست به چند آیه و روایت اشاره می‌کنیم. اول آرامش روحی و روانی. قرآن کریم در سوره‌ی روم، آیه‌ی ۲۱ می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا» از نشانه‌های خداوند تبارک و تعالی این است که برای شما از جنس شما همسر آفرید که در کنار همسر آرام بگیرید. «لِتَسْكُنُوا» سکینه به معنای آرامش است. «السَّكِينَةُ عُنْوَانُ الْعَقْلِ»^۲ آرامشی که همه دنبال آن هستند. آرامش غیر از آسایش است. آرامش آن روان بودن و آرام بودن روح است، اضطراب نداشتن است، نگرانی نداشتن است. این آیه به ما نشان می‌دهد که هدف از تشکیل خانواده در درجه‌ی اول ارضای غریزه‌ی جنسی نیست، بلکه عبارت است از این که انسان یک آرامشی در کنار همسر و فرزندان پیدا کند. نکته‌ی دوم این که کانون محبت و رحمت است. «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» که از همین آیه استفاده می‌شود. در واقع جان مایه‌ی تحکیم خانواده همین مودت و رحمت است. هر چقدر این مودت و رحمت بیشتر باشد خانواده مستحکم‌تر است. آرامش بیشتری بر خانواده حاکم است.

۲- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۶.

۱- بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۲۲۲.

نکته‌ی دیگری که از آیات قرآن کریم استفاده می‌شود این که تشکیل خانواده به منزله‌ی رسیدن به تقوا است. به منزله‌ی سازندگی اخلاقی است. شما این آیه را ببینید. قرآن کریم می‌فرماید: «هُنَّ لِيَاْسٍ لَكُمْ وَ أَنْتُمْ لِيَاْسٍ لِهِنَّ»^۱ اصولاً نقش لباس پوشش است. مگر نمی‌گوییم «وَ لِيَاْسٍ التَّقْوَى ذَلِكْ خَيْرٌ»^۲ اگر در سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۱۸۷، زن و مرد به لباس یکدیگر تشبیه شدند به این معنا است که ازدواج باعث می‌شود هرزگی از بین برود، بی‌برنامگی از بین برود. چرا در روایت داریم که وقتی جوانی ازدواج می‌کند ناله‌ی شیطان بلند می‌شود؟ «مَا مِنْ شَابٍ تَزَوَّجَ فِي حَدَاثَةِ سِنِّهِ إِلَّا عَجَّ شَيْطَانُهُ»^۳ وقتی جوان ازدواج می‌کند شیطان ناله می‌زند، فریاد می‌زند. چه می‌گوید؟ می‌گوید: «يَا وَيْلَهُ يَا وَيْلَهُ عَصَمَ مِنِّي ثَلْثِي دِينِهِ» وای وای دو سوم دین خود را از دست من حفظ کرد. من دیگر نمی‌توانم در او انحراف ایجاد کنم.

این روایت‌ها نشان دهنده‌ی این است که هدف از ازدواج ۱- سازندگی اخلاقی و روحی است. ۲- سازندگی تربیتی است. سوم سازندگی اجتماعی است. ببینید قرآن نمی‌فرماید ازدواج برای زن و شوهر مفید است، می‌فرماید: «خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا، لَكُمْ»، «ل» لام انفاع است. برای همه‌ی جامعه است.

لذا یکی از نکات بسیار مهمی که در تشکیل خانواده باید به آن توجه شود این است که در پرتو ازدواج جامعه آرام می‌شود، اجتماع آسیب‌پذیر نیست. هرزگی و به هم ریختن روابط اجتماعی پرهیز می‌شود. این‌ها نکاتی است که راجع به اصل ازدواج است. به همین جهت هم فراوان در روایات ما توصیه به تشکیل خانواده و به آثار آن شده است. به این که یکی از افتخارات انسان به این است که انسان همسر داشته باشد.

من روایتی را از نبی مکرم اسلام عرض می‌کنم که فرمود: «مَنْ أُعْطِيَ لَهُ خَمْسًا لَمْ يَكُنْ لَهُ عُدْرٌ فِي تَرْكِ عَمَلِ الْآخِرَةِ»^۴ خیلی روایت دقیق است. این حدیث نورانی که در بحار آمده است، پیغمبر اکرم می‌فرماید: اگر کسی پنج چیز داشته باشد، دیگر هیچ عذری در انجام عمل برای آخرت ندارد. یعنی چه؟ یعنی این پنج مورد زمینه‌ی اصلاح آخرت او را فراهم می‌کند. زمینه‌ی اصلاح قیامت او را فراهم می‌کند، او را بهشتی می‌کند. این پنج چیز چیست که اگر در کسی باشد عذری برای ترک عمل در آخرت ندارد؟ «رَوْجَةٌ صَالِحَةٌ تُعِينُهُ عَلَىٰ أَمْرِ دُنْيَاہِ وَ آخِرَتِهِ» یکی همسر صالحی که آن مرد را در دین و دنیا کمک کند. ببینید نخستین عاملی که در این جا به عنوان عامل حفظ دین و کمک به آخرت آمده است بحث همسر صالحه است. دوم «وَ بَنُونَ أَبْرَارٌ» فرزندان نیکو. سوم «وَ مَعِيشَةٌ فِي بَلَدِهِ» یک کار و شغلی در شهر خود داشته باشد. چهارم «حُسْنُ خُلُقٍ يَدَارِي بِهِ النَّاسَ» خوش اخلاقی که با آن بتواند با مردم مدارا و خوش رفتاری کند. پنجم «حُبُّ أَهْلِ بَيْتِي» محبت اهل بیت (علیه السلام).

آنچه که ذکر شد در واقع نسبت به اهمیت تشکیل خانواده است. سیره‌ی ائمه‌ی معصومین هم نشان می‌دهد. شما اگر ملاحظه امیر المؤمنین (علیه السلام) با این که پدر و مادر خود را از دست دادند، خود ایشان به خواستگاری حضرت زهرا (سلام الله علیها) آمدند. سنت پیغمبر اکرم این بود که ازدواج را در مدینه به سهولت گسترش دهد. بنای اسلام به ازدواج آسان و طلاق سخت است. گرچه این تعبیر در جامعه‌ی ما الآن عوض شده است، یعنی ازدواج سخت و طلاق آسان شده است. این خلاف آن فرهنگ

۱- سوره‌ی بقره، آیه ۱۸۷.

۴- بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۶۶، ص: ۴۰۸

۲- سوره‌ی اعراف، آیه ۲۶.

۳- بحار الأنوار، ج ۱۰۰، ص ۲۲۱.

دینی و اسلامی است. در دین ما سهل باید روی ازدواج بیاید، صعب و سخت روی طلاق بیاید. شما سیره‌ی ائمه را ببینید. فرزندان خود را فوراً زن می‌دادند، شوهر می‌دادند. اجازه نمی‌دادند کسی تبث داشته باشد. تبث به این معنا که کسی بگوید من ازدواج نمی‌کنم، من می‌خواهم همین‌طور بمانم.

خود قرآن کریم هم به عنوان یک وظیفه ازدواج را فقط به دختر و پسر توصیه نمی‌کند، به خانواده‌ها و مردم نمی‌گوید ازدواج کنند. در سوره‌ی مبارکه‌ی نور، آیه‌ی ۳۲ می‌فرماید: «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» ببینید آیامی جمع ائیم است. ائیم در اصل به معنای کسی که زوج و همسر ندارد، آدم بی‌همسر. حالا این بی‌همسر هر کسی می‌تواند باشد، مرد باشد یا زن باشد. «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ» ائیم‌ها، بدون همسر را همسر دهید. «وَأَنْكِحُوا» خطاب به عموم است که می‌فرماید: این‌ها را همسر دهید و این‌ها ازدواج کنند. به همین جهت هم در روایات ما بر این نکته تأکید شده است که پیغمبر گرامی اسلام می‌فرمایند: «نَزَّوْجُوا وَرَزَّوْجُوا»^۱ هم همسر اختیار کنید، ازدواج کنید و هم تزویج کنید. یعنی خود شما زن بگیرید، دیگران را هم زن بدهید. این‌ها روایات ما است و در بعضی از نقل‌ها مسئله‌ی هزینه‌ای که برای ازدواج دیگران می‌شود این هزینه خیلی بارز شمرده می‌شود و خیلی به آن اهمیت داده شده است. امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «مَنْ زَوَّجَ أَعْرَبًا كَانَ مِمَّنْ يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^۲ کسی که یک جوان عزب و بی‌همسر را همسر دهد از کسانی است که خداوند در روز قیامت به او نظر لطف می‌افکند.

۲- تحکیم خانواده:

اما در ارتباط با خانواده سه یا چهار بحث است. یکی بحث تشکیل خانواده است که به آن اشاره کردیم. یکی بحث تحکیم خانواده است، یکی بحث آسیب‌شناسی خانواده است. یکی بحث تربیت فرزند است. به بحث مهم یعنی عوامل تحکیم خانواده می‌پردازیم. حالا خانواده تشکیل شد چرا در کشور ما آمار طلاق بالای ۲۰ درصد است؟ چرا خانواده‌ها باید با یکدیگر انسجام و وحدت و همدلی نداشته باشند؟ برای رسیدن به این منظور من بحث عوامل تحکیم خانواده را من در چند اصل اساسی خدمت دوستان عرض می‌کنم.

- وظایف مشترک:

وظایف زن و مرد را در تحکیم خانواده در سه بخش عرض می‌کنیم. در واقع به روایات و سیره‌ی معصومین در این زمینه می‌پردازیم. ۱- وظایف مشترک مرد و زن است. دوم وظایف ویژه آقایان و سوم وظایف ویژه خانم‌ها و بانوان است. اما در بیان مهمترین وظایف مشترک. یعنی این وظایفی که الآن عرض می‌کنیم کاری به زن و مرد ندارد، این مربوط به هر دو در خانواده است.

اظهار محبت: ۱- اظهار محبت. یکی از آداب مهم معاشرت در اسلام اظهار محبت متقابل نسبت به یکدیگر است. در روایتی داریم: «إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُعَلِّمْهُ»^۳ اگر کسی، کسی را دوست دارد باید به او اعلام کند. «فَإِنَّهُ أَصْلَحَ لِدَاتِ الْبَيْنِ» این با خبر کردن پیوند دوستی را بیشتر می‌کند.

۳- بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۱۸۲

۱- وسائل الشیعة، ج ۲۲، ص ۷.

۲- همان، ج ۲۰، ص ۴۵.

به طور طبیعی هر کسی همسر خود را دوست دارد. حالا درجه‌ی این دوستی‌ها با هم متفاوت است. ولی بالاخره وقتی ازدواج کرده است زن خود را دوست دارد. این دوستی را باید بگویند، ابراز کند. فرق می‌کند با دوست داشتن پول او یا خانه‌ی او یا ماشین او. او انسان است، طرف مقابل شما است. لذا رسول گرامی اسلام فرمودند: «قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ: إِنِّي أُحِبُّكَ لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا»^۱ وقتی مردی به زن خود می‌گوید من تو را دوست دارم، یعنی اعلام کند و بگوید، این هرگز از دل زن بیرون نمی‌رود. بعضی‌ها فکر می‌کنند زن داری یعنی تأمین رفاه و تأمین پول، نه! این نکته خیلی مهم است که کسی با زبان به همسر خود دوستی را اعلام کند، دوم با رفتار خود. پیامبر اکرم در یک حدیثی می‌فرمایند: «إِذَا نَظَرَ الْعَبْدُ إِلَى وَجْهِ زَوْجِهِ وَنَظَرَتْ إِلَيْهِ»^۲ وقتی زن به صورت مرد نگاه می‌کند، مرد به صورت زن نگاه می‌کند از روی محبت نه خشم، «نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهِمَا نَظَرَ رَحْمَةٍ» خدا به هر دوی این‌ها نظر رحمت می‌کند. یعنی نگاه کردن زن و مرد به روی همدیگر و اظهار محبت عبادت است. شما این را ببینید چیز ساده‌ای نیست. «فَإِذَا أَخَذَ بِكَفِّهَا وَأَخَذَتْ بِكَفِّهِ» وقتی دست همدیگر را می‌گیرند، فشار می‌دهند «تَسَاقَطَتْ ذُنُوبُهُمَا» گناهان آن‌ها فرو می‌ریزد. چه دینی است، چه نگاهی دارد. لذا حضرت زهرا علیها السلام نسبت به امیر المؤمنین وقتی تعبیر به کار می‌بردند «یا ابالحسن رُوحِي لِرُوحِكَ وَقَاء» علی جان! جان من فدای شما، قربان شما بروم. «نَفْسِي لِنَفْسِكَ فِدَاء» این تعبیر است. یا حضرت علی به حضرت زهرا (سلام الله علیها) می‌فرمودند: وقتی من به چهره‌ی فاطمه نگاه می‌کنم غم‌های دل من می‌رود. این حرف خیلی مهمی است. خانه‌ی ساده‌ای است. یک زندگی بسیار محقری بوده است، اما همین که می‌گوید وقتی من نگاه به حضرت زهرا می‌کنم غم‌های دل من می‌رود. این حضرت زهرا را در واقع خوشحال می‌کند.

این واژگانی که یک زن و یک مرد نسبت به هم به کار می‌برند. فقر مهم نیست، نمی‌خواهم بگویم رفاه بد است. نه شما بهترین خانه و زندگی را برای همسر خود فراهم کنید، اما اظهار محبت نکنید، این مانند چوبی است که کنار دیوار باشد، ارزشی ندارد. لذا یکی از نکات بسیار مهم، یعنی یکی از اصول حاکم بر خانواده اصل محبت است.

خوش رویی:

اصل دوم خوش خویی و خوش رفتاری است، حسن خلق. ببینید پیغمبر اکرم فرمودند: «حُسْنُ الْخُلُقِ يُثَبِّتُ الْمَوَدَّةَ»^۳ خوش اخلاقی دوستی را استوار می‌کند. باز در یک روایت دیگر نسبت به آقایان فرمود بهترین شما و کاملترین مردها آن کسی که با خانواده‌ی خود خوش اخلاق تر باشد. شباهت به پیغمبر یک افتخار است. ما علی اکبر را تعریف می‌کنیم می‌گوییم «أَشْبَهُ النَّاسِ» به پیغمبر بود. حضرت فرمود: «أَلَا وَ إِنَّ أَشْبَهَكُمْ بِي أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا»^۴. شبیه‌ترین مردم به من آن کسی است که اخلاق او خوب باشد. پس یکی خوش رفتاری است، یکی خوش خویی است. یعنی خوش خلق باشیم، خوش برخورد هم باشیم.

قرآن کریم می‌فرماید: «وَ عَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ يَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا»^۵ با همسران خود به شایستگی رفتار کنید. این آیه خیلی جالب است. اگر زن خود را دوست ندارید، به هر دلیلی کراهت دارید، باشد، شما خود را خوش رفتار نشان دهید، یک وقت می‌بینید خداوند یک مصلحت عظیمی در این زندگی قرار می‌دهد. فرزندان خوبی، قوام

۱- وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۲۳.

۴- الأمالی (للمصدق)، مجلس السادس والاربعون، ص: ۲۷۱

۲- محمد محمدی ری شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ج ۱، ص ۱۹۲

۵- سوره نساء، آیه ۱۹.

از کتاب مسند زید بن علی، ج ۴۲۰.

۳- بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۱۴۸.

خوب، درآمد خود، برکت خوب، انسان نباید حس عدم صیانت داشته باشد. مدام نگاه به بهترین‌ها کند. در خیابان یا جاهای دیگر بخواهد زن‌های دیگر را رصد کند. نه این خوب نیست.

در حدیثی داریم که امام صادق فرمود: مرد در خانه به سه چیز نیاز دارد. اگر این سه خصلت در او نیست باید این‌ها را به زور در خود ایجاد کند. «إِنَّ الْمَرْءَ يَحْتَاجُ فِي مَنْزِلِهِ وَ عِيَالِهِ إِلَى ثَلَاثِ خَلَالٍ»^۱ مرد به سه ویژگی نیاز دارد. «يَتَكَلَّفُهَا وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي طَبَعِهِ ذَلِكَ» این‌ها را باید در خود ایجاد کند ولو در ذات او نباشد. چون بعضی‌ها می‌گویند ما ذاتاً بد اخلاق هستیم. اجداد ما بد اخلاق بودند، پدر من هم همین‌طور بوده است. باشد، این حرف درستی نیست. هر مردی برای ادامه‌ی زندگی به سه چیز نیاز دارد. «مُعَاشِرَةٌ جَمِيلَةٌ» خوش اخلاقی، معاشرت نیکو، «وَ سَعَةٌ بِتَقْدِيرٍ» یعنی به خانواده‌ی خود وسعت دهد. زندگی را از نظر مالی برای آن‌ها سخت نکند. «وَ عَيْزَةٌ بِتَخَصُّنٍ» غیور باشد. یعنی نسبت به حجاب خانواده، عفاف خانواده بی‌توجه نباشد. این هم یکی دیگر از مواردی که اشاره شد.

رعایت حقوق یکدیگر:

سومین وظیفه‌ی مشترک، این‌ها از وظایف مشترک زن و مرد نسبت به هم است. اظهار محبت کردن، خوش‌خویی و خوش رفتاری، سوم رعایت حقوق. ببینید هر یک از زن و مرد حقوقی دارند. همه‌ی جامعه این‌طور است، همه یک حقوقی دارند. اگر حقوق در جامعه رعایت شود هیچ اتفاقی نمی‌افتد. اگر حقوق زیر پا گذاشته شود سنگ روی سنگ بند نمی‌شود.

امام سجاد (علیه السلام) یک رساله به نام رساله‌ی حقوق دارند. در آن جا حقوق همه‌ی اقشار را بیان کرده است. من یک مورد آن را عرض می‌کنم. «أَمَّا حَقُّ الزَّوْجَةِ» اما حق زن «فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَهَا لَكَ سَكَنًا وَ أُنْسًا»^۲ اولین حقی که زن به گردن مرد دارد این است که مرد بداند این زن وسیله‌ی آرامش و انس است. خادم شما نیست، خدمتکار شما نیست، نوکر استخدام نکردید. «سَكَنًا وَ أُنْسًا». ۲- «فَتَعْلَمَ أَنَّ ذَلِكَ نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ» بدانید این نعمت خدا است.

چقدر نگاه اسلام به خانواده زیبا است. بدانید نعمت است. بدانید این باعث آرامش است. بعد «فَتَكْرِمَهَا وَ تَرْفُقَ بِهَا» او را اکرام کنید، رفق داشته باشد. «وَ إِنْ كَانَ حَقُّكَ عَلَيْهَا أَوْجَبَ» بلکه با او بدانید و بدانید که حق تو بر او لازم‌تر است و لذا در روایت داریم که «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ يَعْول»^۳ خدا لعنت کند، خدا لعنت کند کسی که خانواده‌ی خود را رها کند. به امان خدا خود آن‌ها رشد کنند. پس سه مورد از وظایف مشترک زن و مرد را عرض کردیم. یکی اظهار محبت، یکی خوش‌خویی و خوش رفتاری، سوم رعایت حقوق.

تأمین نیازهای زناشویی:

چهارم که خیلی مهم است تأمین نیازهای جنسی است. ، یکی از اهداف آن، هدف اصلی نمی‌گوییم، ولی به هر حال نهاد خانواده نهادی است که باید زن و مرد را از مسائل جنسی بی‌نیاز کند. نه زن و نه مرد احساس حضور در سایر مراکز را نداشته باشند. حالا با توجه به این نکته که متأسفانه آمارها نشان می‌دهد شاید نزدیک به ۴۰ یا ۵۰ درصد طلاق‌ها ریشه در همین ضعف تأمین غرایز جنسی است. یعنی زن و مرد بلد نیستند، یا وارد نیستند، یا رعایت نمی‌کنند.

۱- تحف العقول، ص: ۳۲۲

۳- الکافی (ط - الإسلامية)، ج ۴، ص: ۱۲

۲- من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۶۲۱.

به این منظور چند توصیه در اسلام شده است. یعنی اسلام برای تأمین نیاز جنسی رهنمودهایی دارد. ۱- آراستگی، می‌گوید هم زن خود را برای مرد بیاراید، هم مرد خود را برای زن بیاراید. نه این که در کوچه و خیابان. اما مقدمه‌ی فروپاشی خانواده از بی‌توجهی خانواده‌ها به آراستگی است.

شما ببینید، در روایت داریم «تَهَيِّئْهُ الرَّجُلُ لِلْمَرْأَةِ مِمَّا تَزِيدُ فِي عِفَّتِهَا»^۱ این مرد به خود می‌رسد عفت زن او زیاد می‌شود. یعنی نگاه زن او به مردهای مردم نیست. به همین جهت امام باقر (علیه السلام) محاسن خود را رنگ کرده بودند فرمودند: این باعث می‌شود عفت زن زیاد شود.

پس برای تأمین نیازهای جنسی ۱- آراستگی، ۲- توجه به پاداش معنوی. مگر ما این قدر به عبادت اهمیت نمی‌دهیم، حج، روزه، جهاد. یکی از عواملی که در اسلام ثواب دارد، اجر دارد ارتباط با همسر است. شما ببینید پیامبر گرامی اسلام به ابوذر فرمود با همسر ارتباط برقرار کن که اجر دارد. «تُؤَجَّرُ»^۲ اباذر تعجب کرد گفت: یا رسول الله برای ارتباط جنسی با همسر هم ما مأجور هستیم؟ حضرت فرمود: بله. «كَمَا أَنَّكَ إِذَا أَتَيْتَ الْحَرَامَ أَرْزَتْ» همان طور که اگر مرتکب حرام شوید گناه می‌کنید، «فَكَذَلِكَ إِذَا أَتَيْتَ الْحَلَالَ أُوجِزَتْ» وقتی حلال مرتکب می‌شوید مأجور هستید. زن و مرد گاهی اوقات نگاه زن و مرد در مسائل جنسی فقط ارضاء غریزه است. نه، توجه کنند که نفس این کار عبادت و ثواب است. نکته سومی که برای این نکته افراد باید رعایت کنند مسئله‌ی تأمین نیازها است. گاهی مرد بی‌دقتی می‌کند، گاهی زن بی‌دقتی می‌کند. اسلام تأکید دارد به این که خدایی نکرده کارهای دیگر شما نباید مانع از این مسئله شود.

شما ببینید پیغمبر خدا به زن‌ها می‌فرمودند: «لَا تُطُولَنَّ صَلَاتَكَنَّ لِتَمْنَعَنَّ أَرْوَاجَكُنَّ»^۳ چقدر دقیق است. نماز خود را طول ندهید به گونه‌ای که این نماز شوهران شما را از ارتباط با شما باز دارد. این برای آن افرادی عرض می‌کنیم که گاهی در اثر کثرت عبادت از رسیدگی به خانواده باز می‌مانند و نکته‌ی آخری که در اسلام برای تأمین غرایز جنسی تأکید شده است آداب ارتباط که دیگر این‌جا مورد بحث ما نیست و در روایت تأکید شده است و به گونه‌ای باشد که موجب تأمین نیازها باشد.

همکاری:

در واقع عوامل مشترک رعایت تحکیم خانواده، آن وظایف مشترک زن و مرد را بنا شد در پنج قسمت بگوییم. چهار مورد آن را عرض کردیم پنجمین مورد آن هم اصل همکاری است.

اصل همکاری به این معنا است که زن و شوهر با هم همکاری داشته باشند. این طور نباشد که همه‌ی کار خانه با زن باشد و همه‌ی کار بیرون با مرد باشد. تقسیم خوب است ولی حضرت امیر که کار بیرون را انجام می‌داد، در خانه برای حضرت زهرا (سلام الله علیها) عدس پاک می‌کرد. حتی در خانه جارو می‌زند. پیغمبر خدا به حضرت علی می‌فرماید: «يَا عَلِيُّ لَا يَخْدُمُ الْعِيَالُ إِلَّا صَدِيقٌ أَوْ شَهِيدٌ»^۴ به خانواده خدمت نمی‌کند مگر انسان راستگو یا شهید. ببینید این‌ها چیزهای کمی نیست.

۱- بحار الأنوار، ج ۷۶، ص ۳۰۷.

۳- وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۱۶۴.

۲- الکافی، ج ۵، ص ۴۹۶.

۴- مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۳، ص ۴۹.

این که در روایت داریم هر زنی که هفت روز به شوهر خود خدمت کند هفت درب جهنم به روی او بسته می‌شود. چقدر جالب است! «أَيُّمَا امْرَأَةٍ خَدَمَتْ زَوْجَهَا سَبْعَةَ أَيَّامٍ غَلَقَ اللَّهُ عَنْهَا سَبْعَةَ أَبْوَابِ النَّارِ»^۱ هفت درب جهنم به روی او بسته می‌شود. این‌ها وظایف مشترکی بود که بیان شد.

اما وظایف مختص زن و مرد؛ البته در بحث وظایف مشترک بحث راز داری، احترام متقابل، قناعت هم مطرح بود که دیگر ما به دلیل محدودیت وقت به آن نپرداختیم.

- وظایف مردها:

اما در بحث وظایف مختص زن و مرد اول وظایف خاص مردها را عرض می‌کنیم. نخستین وظیفه‌ی مربوط به آقایان تأمین نیازهای دینی خانواده است. به عبارت دیگر نقش یک مرد در خانواده این است که نسبت به همسر و فرزندان خود از نظر دین آن‌ها حساس باشد. دلیل این مطلب اول آیه قرآن است. سوره‌ی تحریم، آیه‌ی ۶ خطاب به آقایان می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ» ای کسانی که ایمان آوردید خود و خانواده‌ی خود را از آتش جهنم که سوخت آن مردم و سنگ‌ها هستند حفظ کنید.

در بعضی از روایات داریم که منظور از حفظ کردن این است که نیکی‌ها را بگویید، بدی‌ها را بگویید، واجبات را بگویید، محرمات را بگویید. باز شواهد دیگری از این مطلب هم در قرآن داریم. به عنوان مثال خدای متعال به پیغمبر گرامی اسلام می‌فرماید: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»^۲ کسان خود را به نماز فرمان بده و خود بر آن شکیا باش. ببینید «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ» اهل خود را به نماز امر کن. خود حضرت ابراهیم (علی نبینا و آله و علیه السلام) وقتی خانواده‌ی خود هاجر و اسماعیل را در مکه آورد، گفت خدایا این‌ها را این‌جا گذاشتم نماز را برپا کنند. به همین جهت در روایات ما بر این موضوع هم نسبت به همسر و هم نسبت به فرزند که بعداً به آن اشاره خواهیم کرد تأکید زیادی شده است. این نکته‌ی اول مختص مرد است. وظیفه‌ی دوم تأمین نیازهای علمی و فرهنگی است. این است که سفارش شده است مرد در خانه نسبت به نیازهای علمی و دانشی همسر و فرزندان خود باید توجه داشته باشد و بی‌توجهی نسبت به این موضوع نکند.

به عنوان مثال در روایت داریم «أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدْبَهُمْ»^۳ اولاد خود را اکرام کنید، به او احترام بگذارید، او را نیکو تربیت کنید. سوم تأمین نیازهای اقتصادی، نفقه بر مرد واجب است. «أَوَّلُ مَا يَوْضَعُ فِي مِيزَانِ الْعَبْدِ نَفَقَتَهُ عَلَى أَهْلِهِ»^۴ نخستین چیزی که در ترازو بنده در روز قیامت گذاشته می‌شود، یعنی ارزیابی می‌شود نفقه‌ی او بر خانواده است. حتی روایت داریم خشنودترین شما نزد خدا «أَرْضَاكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَسْبَغُكُمْ عَلَى عِيَالِهِ»^۵ کسی که خانواده‌ی خود را بیشتر وسعت دهد. چهارمین تأمین نیازهای روانی. بالاخره در خانه یکی از وظایف مرد این است که در کنار نیازهای دینی، علمی، فرهنگی و اقتصادی «من أدخل على أهل بيته سرورا خلق الله من ذلك السرور خلقا يستغفر له إلى يوم القيامة»^۶

۱- وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۱۷۲.

۲- سوره‌ی طه، آیه ۱۳۲.

۳- مکارم الأخلاق، ص ۲۲۲.

۴- نهج الفصاحه، کلمه ۹۸۳.

۵- کنز العمال، ج ۱۶، ص ۳۷۹.

هرکس در خانواده اش شادی ایجاد کند خداوند از آن شادی موجودی خلق می کند که تا روز قیامت برای او استغفار می کند. در خانواده شادی ایجاد کند. این ها را تفریح ببرد، بیرون ببرد. پنجم غیرت، غیرت ورزی که نسبت به همسر غیور باشد. این ها وظایف مختص آقایان بود. نیازهای دینی، نیازهای اقتصادی، نیازهای علمی، نیازهای روحی روانی و غیور بودن.

- وظایف زن ها:

اما وظایف مختص خانم ها را در چند بخش عرض می کنیم. ۱- پذیرفتن مدیریت مرد در خانواده. این یک حقیقت است. قرآن در سوره نساء، آیه ۳۴ می فرماید: «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ» مرد سرپرست و نگهبان زن است. چرا که خداوند بعضی از انسان ها را بر بعضی دیگر برتری داده است. ببینید خانواده یک اجتماع کوچک است. در این اجتماع مرد پادشاه است و زن ملکه است. بالاخره باید معلوم شود که این مدیریت در خانه با چه کسی است. منظور از مدیریت تحکّم و اجبار نیست، زورگویی نیست، منظور این است که اداره ی خانه با مرد باشد، حقّ ریاست با شوهر باشد. حقّ تصمیم گیری با شوهر باشد و الاّ منظور از «قَوَّامُونَ» خودکامگی نیست. قرآن دارد «جَعَلَ اللَّهُ الْكِبَّةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ»^۱ کعبه باعث قیام، قوام و استواری است. مال باعث قوام است. وسیله ی قوام به معنای وسیله ی خودکامگی نیست. یعنی این که رعایت آن وظایفی که در خانه است.

وظیفه ی دوم خانم ها در منزل امانت داری در غیاب شوهر است. قرآن هم می فرماید: «فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ»^۲ زنان شایسته، زنان صالح، زنان خاضع، زنانی که در غیاب همسر اسرار و حقوق او را حفظ می کنند. این هم یک وظیفه ی مهمی که متأسفانه عدم رعایت این وظیفه باعث می شود کانون خانواده از هم بپاشد. سومین وظیفه و آخرین وظیفه مسئله ی رعایت امانت و عدم خیانت است. این به این معنا است که همواره زن خود را متعلّق به مرد ببیند. اجازه ی گفتگو با نامحرم، ارتباط مجازی با نامحرم، خدایی نکرده روابط با نامحرم به خود ندهد. در واقع این زن خود را متعلّق به مرد بداند. آن علقه و آن ارتباطی که بین او و همسر است حفظ شود.

به هر حال نهاد خانواده نهاد مهمی است. در اسلام طلاق مبغوض است. حلال است، چون به هر حال اختلاف پیش می آید، چون حلال مبغوض است و بایستی سعی شود نسبت به ناملایمات زندگی هم زن و مرد تغافل داشته باشند، صبر داشته باشند، گذشت داشته باشند. این ها مجموع مباحثی است که اشاره شد. البته کتابی به نام تحکیم خانواده است که مجموع دانشگاه قرآن و حدیث چاپ کرده است. این کتاب برای این بحث خیلی مفید است که خانواده ها و عزیزانی که این بحث را دنبال می کنند دقیق تر مباحث این جلسه را آن جا مطالعه کنند.

۲- سوره ی نساء، آیه ۳۴.

۱- سوره ی مائده، آیه ۹۷.